

Fikció és valóság: elkerülhetetlen hasonlóságok

■ BÓDIS KRISZTA: ARTISTA

„– Mit csinálsz?

– Próbálok repülni.

– Szerinted az emberek tudnak repülni?

– Az emberek nem. De én igen.”

Ez a mottója Bódis Kriszta fikciós dokumentumfilmet imitáló új regényének, amelynek főhőse egy tizenhárom éves állami gondozott lány, akit a regény többi szereplője csak vezetéknevén Pinklerként emleget. Pinkler számára az élet szökések sorozata. Legalábbis ilyennek ismeri meg Judit, a fiatal szociológus, aki egy felmérés vagy vizsgálat során figyel fel Pinklerre és még néhány más állami gondozottra: Janóra, akibe később beleszeret, Katira, akit „örangyala” tart el, Mariannra, aki a testét adja el heroinért.

Pinkler elszökik az apjától, el az anyjától és annak élettársától, elszökik az intézetből. Megszökik az artistaiskolából, ahol megtanult felmászni falakra, fatörzsekre, villanyoszlopokra (és persze kimászni bármely ablakon), elszökik különböző gyermekotthonokból, s végül az életből is elszökik: a Sodrás utcai gyermekotthon melletti villanyoszlop tetején megfogja a nagyfeszültségű vezetékét, és szörnyethal. Judit a halálos eset után egy évvel – immár magántermészetű érdeklődésből – ismét fölkeresi az életút helyszíneit, kérdezősködik az emlékezőktől, Pinkler félbetört életének tanúitól, és kiderül, hogy ami szökések sorának rémlett, valójában megannyi kitalálás volt. Pinkler nem maradhatott alkoholista –, később ráadásul hajléktalan apjánál, aki mellett csecsemőkorában kis híján éhen halt. Nem maradhatott gyorsan leépülő, emberroncs anyjánál, mert az asszony élettársa gyűlölte. Nem maradhatott a nagyapjánál, akit szeretett, mert a nagyapa meghalt. Nem maradhatott abban a gyermekotthonban, ahol a barátai voltak, mert az autoriter igazgatónő bomlasztó elemnek minősítette, és mert a Dénesbá nevű züllött nevelőtanár („művészlelek”, ezoterikus színezetű zagyvaságokat beszél, a kislányokat – köztük Pinklert is – szexuálisan kihasznál, homályos üzleti vállalkozásokban vesz részt, aki látszólag pártját fogja, valójában asszisztál az eltávolításhoz. Nem maradhat a lókereskedő cigányoknál, akik közt jól érzi magát, mert megtetszik az egyik legénynek, és a cigánylányok féltékenyek lesznek rá, vagy, mert egyszerűen csak nem fogadják be. Nem maradhat életben, mert „az” életben nincs helye sehol, nem kell senkinek.

Az író nem ábrázolja Pinklert. Egyáltalán senkit és semmit nem ábrázol. Emberek disszonáns hangjait hallatja, és különös képkockákat villant fel. A kislány személyéről jobbára csak annyit tudunk meg, hogy mániája a szökés, mindenhol képes meglógni, kimászni, felmászni, eltűnni, váratlanul megjelenni. Pinkler eltűnő alakzat a regényben, a körülményeiből értesülünk csak róla. Állandó szökései jelzik szabadulni vágyását

ebből a világból, ami egybefonódik az anyja utáni parázs sóvárgásával.

Az *Artista* különböző interjúszövegek, és egy ezektől eltérő elbeszélői szólam változtatásával meséli el ugyanazt a történetet, vissza-visszatérve, más nézőpontokból, így a regény mozaikszerűen épül fel. Az egyébként filmrendezőként is dolgozó író a regényt alkotó interjúszövegekben és a valóságot egymásba játszó – különböző nyelvi rétegeket hoz létre, amelyeket kiegészít egy filmes látásmód, az élet kamerával érzékelhető tarkaságával enyhítve a kislányt körülvevő világ borzalmait. A regény egy – egy fejezete újabb és újabb filmkockákat villant fel. Keverednek az idősíkok: az egy pillanatra a hét éves Pinklert látjuk, akit édesanyja véglegesen állami gondozásba ad, a következő fejezetben már tizenhárom éves, és épp átmeneti nevelőotthonba kerüléséről döntenek intézeti bizottság előtt.

„Amúgy nem szoktam tervezgetni. Ezt is csak azért mondtam, mert kérdezte.” Jelenti ki Pinkler, amikor vágyairól kérdezik. A teljes kilátástalanság, a jövőkép totális hiánya jellemzi őt és társait. Az interjú műfajának használata dokumentarista tulajdonságokat kapcsol a regényhez. Ahogyan a regény kiadója is említi: ez a stílus, mint a nyolcvanas évek Budapesti Iskolájának filmjeiben, olyan nyelvet alakít ki, amelyben a fikció és a valóság óhatatlanul összekeveredik és látszólag spontán módon hol az egyik, hol a másik kerül előtérbe, vagy válik eggyé szétbogarhatatlanul. „Ahány ház, annyi szopás”, és más efféle intézetis szlengnek tartják a szöveget, amelyek mögül kirajzolódik Bódis Kriszta kutatómunkája.

A Pinkler halála előtti és utáni vizsgálódás egyformán retrospektív monológokat eredményez, így az „előttiség” és az „utániség” majdnem teljesen egybemosódik. Annál inkább elkülönülnek a szemléltető-mesélő fejezetek (amelyekben egy külső narrátori nézőpontból követhetők az események) és a monologizáló fejezetek (amelyekben egy külső narrátori nézőpontból követhetők az események) és a monologizáló fejezetek (amelyekben a beszélő nézőpontjának kijelölése egyszerűen a többi szereplőhöz való viszonyt is érzékelteti, ugyanakkor a mindenkor beszélő nyelvi-szenikai önleplezését is végrehajtja). E két fejezettípus majdnem szabályos váltakozásából adódik a regény feszes, pergő ritmusa; ezzel a kompozíciós ötlettel magyarázható, hogy a sok-sok nyelvi, logikai, cselekménybeli zezug ellenére könnyen áttekinthető, mozaikszerűségével együtt egységes mű.

Az olykor kissé artisztikus regény mellbevágóan valóságos. S ahogyan a szerző is említi a történet végén: „A hasonlóságok nem szándékosak, nem is véletlenek, hanem elkerülhetetlenek.” Jelezvén ezzel, hogy Pinkler története korántsem egyedi.

Jelenkor Kiadó, Pécs, 2006, 310 oldal, 2500 Ft

Dénes Judit